

ש"י עגנון או גרהם גרין? או אולי קאוובטה?

ביום שני, 2 בינואר 2017, בשעה 14:00 בדיוק, התייצב פרופ' דן לאור בבניין האקדמיה השבדית שברחוב קלרגראנד 4 כדי להיות הראשון שיחזה בהסרת החיסיון בן חמישים השנה על דיוני הוועדה שבחרה בש"י עגנון להיות חתן פרס נובל לשנת 1966. החשש שהובע בדיונים שהבחירה בעגנון "תתפרש כמחווה כלפי הציונות ותעורר הערות בעלות אופי פוליטי" לא מנע מהוועדה להקפיץ אותו ברגע האחרון לראש הרשימה ולקבל את חוות הדעת שהציגה אותו כ"נביא של זמננו, בעל הזרוע הנטויה, האיש הזקן על ההר". בכך הוכתרו בהצלחה מאמצים בלתי נלאים שנמשכו עשרים שנה שבהן נדחק פעם אחר פעם אל תחתית רשימת המועמדים לפרס

דן לאור 12:17 12.01.2017

שטוקהולם, ינואר 2017

על-פי תקנון האקדמיה השבדית, המופקדת על הענקת פרס נובל לספרות, מוטל חיסיון מוחלט על מסמכי הנובל למשך תקופה של חמישים שנה. בחלוף התקופה, או ליתר דיוק מעט לאחריה, מוסר החיסיון: בעוד שהפרס מוענק מדי שנה ב-10 בדצמבר, שהוא יום מותו של אלפרד נובל, נחשפים המסמכים הרלוונטיים רק ב-1 בינואר של השנה העוקבת, כלומר כעבור חמישים שנה ועוד עשרים ואחד יום.

לא כך השנה — שבה חל 1 בינואר ביום ראשון, שהוא יום המנוחה הרשמי, ולכן נדחתה פתיחת הארכיונים ליום שני, 2 בינואר.

ובכן, ביום שני, 2 בינואר 2017, בשעה 14:00 בדיוק התייצבתי — לאחר תיאום מראש — בבניין האקדמיה השבדית שברחוב קלרגראנד 4, בניין ישן ואפלולי הנמצא בלב העיר העתיקה של שטוקהולם. זמן מה קודם לכן עוד שזפו עיני את טקס חילופי המשמרות שליד ארמון המלוכה הנמצא בסמוך, אירוע המושך אליו מאות תיירים. יחד עם המתורגמנית הלנה איזקסון הוכנסתי לחדר העיון המרווח הממוקם בצמוד ל"ספריית הנובל" של האקדמיה, שבה שמורים ספריהם של זוכי פרס נובל לספרות לאורך כל השנים וכן אוספי המסמכים שהצטברו מאז שנוסד הפרס בראשית המאה שעברה. במרכז החדר עמדו שני שולחנות כשמסביבם מוצבים לוחות עץ גדולים, משוחים בצבע כחול, שעליהם מתנוססים דיוקנאותיהם הצבעוניים של שבעה-עשר בני האלמוות, הלא הם חברי וחברות האקדמיה המורכבת ממיטב אנשי הרוח והספרות של שבדיה. הגג שמעל לחדר העיון השוכן בקומה העליונה של הבניין עשוי כיפת זכוכית, מה שמאפשר חדירה של מעט האור הניתן במשורה לעיר שטוקהולם בעונה זו של השנה.

כעבור כמה רגעים נכנסה לחדר מדלין אנגסטרום ברוברג, ארכיונאית האקדמיה, ובידה חופן של מסמכים שהוכנו למעני מבעוד מועד; ואף שלא היו אלה מסמכי המקור אלא העתקים בלבד, בכל זאת עצרתי את נשימתי: חמישים שנה אחרי הענקת פרס נובל לעגנון — השנה היתה 1966 — נחשפים באור היום הדלוח כמה דפים שאולי יש בהם כדי לשפוך אור על מה שהתרחש בחדרים הסגורים ועטויי הסוד של האקדמיה השבדית בשנה ההיא שבה זכה עגנון בפרס נובל לספרות — מאורע שהרעיש מוסדי ארץ, שכן היתה זו הזכייה הראשונה, והיחידה עד כה, של סופר הכותב עברית בפרס, ואף הזכייה הראשונה בפרס נובל במדינת ישראל הצעירה. היא היתה אז רק בת שמונה-עשרה.

בהערת סוגריים אציין כי הציפייה להענקת פרס נובל לעגנון נמשכה עשרות שנים — לראשונה עלה הנושא בעיתונות העברית ב-1934, בעקבות הופעתו בתרגום לאנגלית של הרומאן "הכנסת כלה". אך ההשתדלות הסדורה לקדם את מועמדותו לפרס החלה זמן מה לאחר תום מלחמת העולם השנייה, והיא נמשכה באופנים שונים במשך כמעט עשרים שנה. בראש המוסדות שפעלו למען מטרה זו היו האוניברסיטה העברית, הוצאת שוקן ולימים משרד החוץ, כשהאישים הבולטים שגילו מעורבות בנושא היו ש"ז שוקן וגרשום שוקן, הפרופסורים הוגו ברגמן, שמעון הלקין וברוך קורצווייל, שגרירי ישראל בשטוקהולם (אברהם ניסן, חיים יחיל, יעקב שמעוני), וכן הרב מרדכי אהרנפרייז והרב קורט וילהלם שכינהו בתקופות שונות בתפקיד הרב הראשי ליהודי שבדיה.

באופן רשמי הוגש עגנון לפרס שלוש או ארבע פעמים — ב-1947, ב-1949, ב-1951 וב-1965. עגנון עצמו היה מודע למאמצים המושקעים בקידום מטרה זו ואף לא נמנע מלתת להם כתף — בחורף 1951, לאחר שמועמדותו הוגשה בפעם השלישית, נענה ליוזמתו של הרב וילהלם ויצא לביקור של כמה שבועות בשטוקהולם בכוונה להיפגש עם סופרים ואינטלקטואלים ולהיחשף לעיתונות המקומית, לאחר שהשתכנע כי מפגשים אלה יקדמו את סיכוייו לקבלת הפרס.

מאמצייה הנמשכים של השדולות שפעלו למען זכייתו של עגנון בפרס והגשתו החוזרת ונשנית כמועמד לפרס הניבו בסיכומו של דבר את התוצאה המיוחלת, זאת אחרי שנים רבות של אכזבות ותסכולים. זה היה, כאמור, בשנת 1966, בעת שעגנון היה בן 78. וכל זה דווקא בשנה שבה מועמדותו לפרס לא הוגשה על-ידי גורם חיצוני כלשהו.

ובכן, מה מגלים לנו המסמכים שנחשפו זה עתה לגבי מה שאירע באותה שנה?

ב-1 בפברואר 1966 הוגשה לוועדת פרס נובל, המונה חמישה חברים מתוך כלל חברי האקדמיה, רשימה שמית ובה כלל המועמדים שהוגשו לפרס באותה שנה. על פי התקנון, המועד האחרון להגשת המועמדים הוא 31 בינואר של השנה הקודמת לשנת חלוקת הפרס. הרשימה נערכה בידי אונו וילרס, ששימש כספרן בספריית נובל וכמזכיר הוועדה. בראש הוועדה עמד הסופר והמבקר השבדי אנדרס אסטרילינג, שכהן בתפקיד מאז 1947 — השנה שבה הוגש עגנון לראשונה כמועמד לפרס. ברשימה נכללו שבעים ושניים שמות, כשליד כל אחד מהם רשום שמו של מגיש ההצעה או שמם של מגישי ההצעה.

רשימה זו כללה את מיטב הסופרים בכל הלשונות — חלקם עתידיים לזכות בפרס בשנים מאוחרות יותר. בין השמות שברשימה — סמואל בקט, היינריך בל, לורנס דארל, א"מ פורסטר, אריך קסטנר, רוברט גרייבס, אנדרה מאלרו, אלברטו מוראביה, הנרי מילר, פבלו נרודה, מרסל פניול, עזרא פאונד, ג"ב פריסטלי, ארנולד צווייג וכמובן עגנון ושותפתו לעתיד בפרס, נלי זקש. זקש הוגשה באותה שנה פעמיים — הן כמועמדת בפני עצמה והן כמועמדת שותפה למשורר פאול צלאן. מאחר שהרשימה נערכה בסדר אלפביתי מופיע שמו של עגנון מיד בהתחלה, לאחר המשוררת הרוסייה אנה אחמטובה שפתחה את הרשימה ולפני המחזאי הצרפתי ז'אן אנואי.

מי שהציע את עגנון לפרס באותו סבב היה איוויד יונסון, שהיה חבר ועדת פרס נובל ושעתיד היה לזכות בעצמו בפרס ב-1974. נוהג הוא בדיוני ועדות פרס נובל לספרות כי לבד מן המועמדים המוגשים בשנה נתונה על-ידי גורם מבחוץ — בדרך כלל אלה הם מוסדות אקדמיים ואישים בכירים בתחום הספרות וחקר הספרות או זוכי הפרס לשעבר — רשאים חברי הוועדה להעלות על סדר היום את שמותיהם של מועמדים שהוגשו לוועדה בסבבים קודמים.

המהלך שנקט יונסון היה במידה רבה המשך לסיכומים שהיו בדיוני הוועדה שנה קודם לכן: ב-1965 הגיע סך כל המועמדים שהוגשו לפרס לתשעים, מתוכם בידלה הוועדה שישה שמות — אנה אחמטובה, מיכאיל שולוחוב, חורחה לואיס בורחס, ש"י עגנון, נלי זקש וכן ו"ה אודן. זאת ועוד: בדו"ח

שהוגש לחברי הוועדה לקראת סיכום הדיונים על-ידי היושב ראש, אנדרס אסטרלינג, נדונה בכובד ראש האפשרות לחלק את הפרס בין שני מועמדים, שאלה שמן הסתם העסיקה את הוועדה גם בעבר. לעניין זה הזכרו שמותיהם של אחמטובה ושולוחוב בהיותם סופרים כותבי רוסית, אסטוריאס ובורחס ככותבי ספרדית, וכן ש"י עגנון ונלי זקש שעליהם הצביע אסטרלינג כמי שמייצגים יחד את מה שהוא בחר להגדיר כ"רוח של העם היהודי בימינו".

אך הפה שהתיר הוא הפה שאסר: אותו אנדרס אסטרלינג, שמנה אפשרויות שונות של יצירת חיבורים בין צמדי סופרים, הזדרז להצביע גם על הבעייתיות שבחיבורים אלה, אף השילוב שבין עגנון לזקש נראה לו "יותר טבעי ומשכנע" לעומת ההצעות האחרות. לבסוף הגיעו לגמר רק שלושה מבין הסופרים הנזכרים ואף לא צמד אחד, וזאת על-פי הדירוג הבא: מיכאיל שולוחוב ראשון, ש"י עגנון שני ואודן שלישי. מי שנבחר לבסוף על-ידי מליאת האקדמיה היה מיכאיל שולוחוב; זאת בישיבה שנערכה במחצית אוקטובר, המועד שבו מקובל לבחור את הזוכה בפרס לאותה שנה.

עגנון נותר אפוא מן הדיון הקודם כמועמד מס' 2, באופן בלתי תלוי לגמרי בגלי זקש ששמה לא נכלל בין המועמדים הסופיים. אסטרלינג אמנם העריך את שירתה אך הוא לא השתכנע כי היא עולה על זו של משוררים גרמנים אחרים. "באשר לגלי זקש", אמר, "אני בספק אם שירתה המרגשת במובן האנושי יש בה את מה שנדרש כדי שתהיה ראויה לפרס נובל". כנגד זה אמר יושב ראש הוועדה דברים חמים ביותר על עגנון, שמן הסתם הידהדו באוזני חבריה גם בשנה שלאחר מכן. דבריו התמקדו באופן בלעדי במה שהוא כינה "הרומאן הפילוסופי הגדול", הכוונה היתה ל"אורח נטה ללון" שאותו קרא בתרגום הגרמני שהופיע ב-1964 ואף כתב עליו מאמר הערכה לעיתונות השבדית ("שטוקהולם טידינגן", 1.8.1965).

עד כדי כך הגיעו הדברים שאסטרלינג בחר לגולל בפירוט יחסי את המתווה המרכזי של הרומאן, תיאר את כשרון המספר "המעניק לכרוניקה של עירו משמעות הנחרתת בזיכרון", ואף ניסה להמחיש את רשמי הקריאה שלו על-ידי השוואת היצירה לציורי שאגאל ולליטוגרפיות שנוצרו בהשוואת התנ"ך. הוא גם ציין כי עגנון נחשב על ידי המומחים כאמן הלשון הנעלה ביותר של ישראל בת זמננו. "עגנון הוא מועמד הראוי לפרס ללא כל תנאי", סיכם אסטרלינג.

אם מתוקף הרושם שעשו עליו דברי אסטרלינג או בהנחייתו הישירה היה אפוא אייננד יונסון לאיש שהגיש בשנה זו את מועמדותו של עגנון לפרס, וזאת כדי להעניק לו הזדמנות נוספת. את מועמדותו של גלי זקש — שעמדה על סדר היום של הוועדה מאז 1963 ושנהנתה משדולה חזקה הן בקרב חברי האקדמיה והן מבחוץ — הציגו הפעם שני פרופסורים: ס"ס פראוור מאוניברסיטת לונדון וכן ולטר א' ברנדזון מאוניברסיטת המבורג. בסעיף נפרד הוצגה המועמדות המשותפת של זקש וצלן, זאת מטעמו של חבר הוועדה הנרי אולסון.

בין מסמכי 1966 שנמסרו לידי נמצא גם מכתב המלצה שהוגש לוועדה באותה שנה על ידי הסופר השבדי הנודע ארתור לונדקוויסט ושהוקדש כולו לעגנון. לונדקוויסט, שצורף לאקדמיה השבדית ב-1968, היה ידוע בקרב חוגי הסופרים בשבדיה כאוהד של עגנון — הוא פירסם עד אז שני מאמרים בעיתון "שטוקהולם טידינגן" שבהם סקר את ספריו שהופיעו בתרגום לשבדית (ב-1963 וב-1965) ואף נפגש אתו בביתו בירושלים בעת ביקורו בארץ. בעקבות המסע פירסם לונדקוויסט ספר בשם "החלום בדיך: מסע לישראל", שהופיע בשנת 1964 ובו הוקדש פרק שלם לתיאור רשמיו בעקבות הפגישה עם עגנון. מן הסתם ידע לונדקוויסט כי מועמדותו של הסופר הישראלי לפרס צוברת תאוצה ולכן ביקש להטיל עליה את כובד משקלו.

חוות הדעת השתרעה על פני חמישה עמודים צפופים בכתב מכונה, אך במיוחד משכה את העין פסקת הפתיחה ששירטטה את דמות הסופר באופן לגמרי לא שגרתית: "שמואל יוסף עגנון הוא

המאסטר הגדול של הספרות העברית, האחד ששליטתו בעברית החדשה גדולה יותר ומושלמת יותר מכל אחד אחר. אלה הבקיאים בנושא מסכימים על כך לגמרי, גם בירושלים וגם בתל אביב. עגנון נערץ אך גם מעורר יראה, אנשים מקנאים בו, הוא אדם אגוצנטרי המכריז: אין על-ידי אלים אחרים! יותר מרבים אחרים, עגנון הוא הנביא של זמננו, בעל הזרוע הנטויה, הוא האיש הזקן על ההר". בתוך כך דחה לונדקוויסט בלגלוג את האקסיומה האומרת כי אי אפשר לתרגם את עגנון לשפות אחרות. לדבריו, למרות אזהרות אלה קרא שניים מספריו בתרגום — "הכנסת כלה" באנגלית ולקט "סיפורי ירושלים" בצרפתית — וזה הזים לדידו לחלוטין את אותה אקסיומה.

חלפו עברו שבעה חודשים, שבהם התפנו חברי ועדת הנובל להיכרות עם שמות המועמדים, ללימוד חוות הדעת, לקריאת מבחר מן הספרים שהוגשו על-ידי הממליצים השונים, להתייעצויות לא פורמליות ולגיבוש עמדותיהם לקראת ההכרעה הסופית לגבי המועמד לפרס.

שעת האמת הלכה וקרבה: במסמך מ-5 בספטמבר 1966 שהופץ לקראת ישיבת מליאת האקדמיה שנועדה ל-15 בחודש נכללו שמותיהם של שבעים ושניים המועמדים לפרס בצירוף שורות בודדות על כל אחד ואחת מהם. כדברי וילרס, רק עשר מכלל ההצעות שהועלו היו חדשות — היתר כבר עלו בסבבים קודמים. בדיווח הקצר שהתייחס לעגנון נכתב כך: "ההצעה נסקרה באופן אוהד במסגרת דיוני הנובל בשנה שעברה. הוועדה מתייחסת השנה להצעת החלוקה (עגנון-זקש) הנכללת בהצעות המוקדמות של הוועדה לשנה זו, ולכן זו מוצגת בהצהרה נפרדת". ואילו שמה של נלי זקש, שעתידיה היתה להיות הזוכה השנייה בפרס לשנה זו, נזכר אך ורק בהקשר של המועמדות המשותפת עם צלאן: "הצעת החלוקה נועדה לכבד את התרומות הגדולות לשירה הלירית הגרמנית, כל אחד בדרכו רבת המשמעות. בכל אופן בקשר לצלאן, הוועדה התקשתה למצוא צידוק מלא לפרס. באשר לנלי זקש, ההתייחסות מובאת בהצהרה נפרדת".

זקש וצלאן, שניהם ניצולי שואה, היו ידידי נפש והעדפתה על פניו על-ידי האקדמיה השבדית עתידה היתה להעיב על היחסים ביניהם. מעניין לציין כי גם במועמדות של שנת 1965 נזכר שמה של נלי זקש בצמוד לשם נוסף — זה של הפילוסוף הישראלי מרדכי מרטין בובר. למרבה העניין מופיע בובר באותו מסמך גם כמועמד עצמאי.

ואכן, ההצהרות הנפרדות הן ביחס לעגנון והן ביחס לזקש נכללו בדו"ח המסכם של יושב ראש הוועדה, המובא, כמקובל, במצורף לסיכומים הפרטניים ביחס לכל סופר. אסטרלינג פתח את דבריו בהצהרה כי "ההצעות שהועלו בפני האקדמיה השבדית בשנה זו על ידי ועדת הנובל הן מאוד חשובות".

הצעות אלה כללו את שמותיהם של סמואל בקט, יאסונרי קאוובטה, ש"י עגנון, נלי זקש, גרהם גרין ואודן. אסטרלינג דחה על הסף את המועמדות של בקט בשל "הפסימיזם והניהיליזם" שלו, שאינם תואמים לדעתו את רוח פרס נובל. הוא דיבר בהתפעלות ובהרחבה על קאוובטה, בהיותו המועמד הראוי היחיד מקרב הספרות היפאנית מאז מותו של ג'ונצ'ירו טניאזקי ב-1965. "חוות הדעת האחרונה שקיבלנו מפרופ' איטו אינה מפורטת כנדרש", כתב אסטרלינג, "אבל היא מעבירה מסר מוסמך שהבחירה בקאוובטה תתקבל בהתלהבות על-ידי הקהילה הספרותית ביפאן". בהערה זו היה יותר משמינית של רמז פוליטי.

בהמשך דבריו ציין אסטרלינג כי מועמדותו של גרהם גרין עולה שוב ושוב מזה שנים רבות, ואם האקדמיה חפצה להעריך את המועמדות מחדש ולהעניק את הפרס למספר הסיפורים הנפלא, מחברם של "העוז והתפארת" ו"עיקרו של דבר" (הוא אף הזכיר את ספרו החדש "השחקנים"), זו השעה לעשות כן. על המועמדות של אודן דיבר בקצרה. הוא אמר שהיא רלוונטית אם כי חיווה דעתו שתקופת השיא שלו היא הרחק מאחוריו.

על עגנון וזקש כמועמדים לפרס משותף אמר אסטרלינג את הדברים הבאים: "ההצעה לחלק את הפרס בין ש"י עגנון ונלי זקש מצרפת יחד שני סופרים ממחוזות לשוניים שונים המאוחדים באחוה רוחנית שנושאת עמה את הבשורה של ישראל בספרות המודרנית; אך היא נועדה גם לציין באופן הוגן את התרומה האינדיבידואלית של כל אחד מהם. עגנון מגשים את המסורת של השפה העברית עם חוכמה והומור האופייניים למספר סיפורים, שעל-ידי שילוב של ריאליזם דחוס עם מחשבה צלולה מעניק ביטוי חי למהות היהודית ולאופיה המיוחדת. הרומאן הכרוניקלי שלו 'אורח נטה ללון' הוא יצירתו העיקרית; בשנה שעברה היתה לי כבר ההזדמנות לדבר על יצירה קלאסית זו". ואחר כך נשמעו דבריו המפויסים משהו על נלי זקש, הפליטה מגרמניה שמצאה מקלט בשבדיה, המעניקה ביצירתה פרשנות מלאה השראה לטרגדיה של השבט היהודי בתקופה המודרנית הן בשירי קינה יפים והן באגדות דרמטיות, "שהשפה הסימבולית שלהם משלבת יחד העזה מודרניסטית עם הדים משירה מקראית קדומה". ועוד העיר אסטרלינג, ממקום כמעט לא צפוי, כי "אם הענקת הפרס לשניהם תתפרש כמחווה כלפי הציונות ותעורר הערות בעלות אופי פוליטי, האקדמיה תוכל להגן על ההחלטה ולהצביע על הערך האנושי הטמון בה, מה שהולם לחלוטין את צוואתו של אלפרד נובל".

לבסוף הוצגו חמישה מועמדים — לא שישה, שהרי בקט נדון להישאר בחוץ — על-פי הסדר הבא: מקום ראשון — יסונארי קוואבטה. מקום שני — ש"י עגנון ונלי זקש. מקום שלישי — גרהם גרין. מקום רביעי — ו"ה אודן.

כעבור עשרה ימים, ב-15 בספטמבר, התכנסה מליאת האקדמיה השבדית לישיבה שהוקדשה רובה ככולה לדיון באותם מועמדים שהגיעו לישיבת האחרונה. הישיבה המכרעת לצורך בחירת הזוכה בפרס התקיימה ב-20 באוקטובר ובה נערכה הצבעה. לדברי מדלין ברוברג, החיסיון על הפרוטוקולים של ישיבות מליאת האקדמיה נשאר בעינו ותוקפו לא פג גם בחלוף חמישים שנה. בתום הישיבה, השעה היתה 14:30, יצא אנדרס אסטרלינג אל העיתונאים ומסר הודעה לפיה פרס נובל לספרות לשנת 1966 יוענק לש"י עגנון ולנלי זקש, שני הסופרים "המשלימים איש את רעהו בשאיפה נהדרת להגיש את הירושה התרבותית של העם היהודי באמצעות הביטוי הספרותי".

מתברר אפוא שמליאת האקדמיה דחתה את המועמד שהיה מועדף על הוועדה, יסונארי קוואבטה, מהלך שנחשב חריג בתהליך בחירתם של זוכי הנובל. קאוובטה נאלץ להמתין עד לשנת 1968, שבה קיבל את הפרס היוקרתי. גם בקט, הדחוי לפי שעה, קיבל את הפרס ב-1969, עוד בימי כהונתו של אסטרלינג כראש הוועדה. גרהם גרין ואודן לא זכו בפרס מעולם. למעין בפרוטוקולים של השנים 1965-1966 מתקבל הרושם כי מבין שני הזוכים בפרס של 1966 דווקא עגנון מתייבב כמועמד היותר ודאי, בעוד שלנלי זקש חיפשה האקדמיה פעם אחר פעם מועמד הולם שיחלוק אתה את הפרס (בובר, צלאן, עגנון). הפתרון נמצא לבסוף בחלוקת הפרס בינה לבין עגנון, החלטה שהתקבלה על-ידו בקוצר רוח מופגן ואילו היא השכילה לקבלה בהכנעה גמורה.

הביקור בארכיון שברח' קלרגראנד 4 בשטוקהולם לרגל הסרת החיסיון על מסמכי 1966 יצר גם הזדמנות לעלעל באגד של מסמכים שהצטברו במרוצת השנים ושעניינם עגנון: מכתבו של פרופ' הוגו ברגמן מן ה-8 בינואר 1947, שהיה הראשון להגיש את עגנון כמועמד לפרס נובל מטעמה של האוניברסיטה העברית, כשאליו מצורפת חוות הדעת שחיבר ברוך קורצווייל, באנגלית ובגרמנית, אף כי זו הוגשה בשמו של ברגמן; מכתבו של פרופ' שמעון הלקין מ-11 בינואר 1951, שהתייבב גם הוא בשמה של האוניברסיטה העברית לטובת מועמדותו של עגנון; ולבסוף מכתבו של פרופ' ברוך קורצווייל מאוניברסיטת בר-אילן, שנשלח לוועדה ב-11 בינואר 1965 ובו נכללת הפנייה אל חוות הדעת שנשלחה כמעט 20 שנה קודם לכן על-ידי "עמיתו" הוגו ברגמן, קרי על ידו.

בין מסמכים אלה, שהעתקיהם מצויים בארכיונים שונים בארץ, נמצא מסמך לא ידוע המרמז לעוד פרק בתולדות הגשת מועמדותו של עגנון לפרס נובל: מדובר במברק שנשלח אל הרב הראשי ליהודי שבדיה קורט וילהלם ב-24 בינואר 1949, וזו לשונו: "האוניברסיטה (העברית) מסכימה לחידוש הצעת (להצגת מועמדות) עגנון לפרס נובל בהנחה ששניאור איננו מועמד. אנא הברק. הגשת המועמדות מסתיימת ב-31 בינואר. תודה — הוגו ברגמן". מברק זה מרמז לתחרות שהתנהלה במשך שנים בין עגנון וזלמן שניאור ובעלי בריתם על המועמדות לפרס, אך בין השיטין מתברר מן הקריאה בו שעגנון הוגש למעשה כמועמד גם ב-1949.

רושם זה מתחזק על-ידי מסמך מ-10 במאי 1948 שכתב חבר האקדמיה פר האלסטרום, שבו הוא מפנה לחוות דעת מפורטת ומנומקת ביחס לעגנון, שאותה כתב ב-11 במאי 1948 (ארבעה ימים לפני קום המדינה) ושנמצאה גם היא בין המסמכים שאיתרתי. מסקנתו: "עגנון כותב על חיים דתיים בעלי עניין ומשקיע את כל כולו כדי להעניק להם פרשנות. אולם הוא לא הטביע חותם אמנותי של ממש, ובשל כך לא נראה שקהל הקוראים האוניברסלי שרוחש אמון לפרס נובל יידע להעריך אותו". חד וחלק. מתקבל אפוא הרושם שעגנון הוגש כמעט ברציפות כמועמד לפרס בטווח השנים 1947 עד 1951 ושמועמדותו זכתה לתשומת לב ולשיקול דעת רציני אף שלא נמצא ראוי לזכות בו. לעומת זאת, הסיבוב השני, שהחל בשנות השישים ושלווה בתנופת תרגום הן לשבדית והן לגרמנית ("אורח נטה ללון"), אכן הניב את התוצאה המבוקשת.

מבעד לפרטים שנתגלו — לרשימות המועמדים הארוכות, לחוות הדעת למיניהן, להכללות ולקביעות לגבי טיבם של הסופרים שלפעמים מפתיעות ברירותיות שלהן (כגון האשמת בקט ב"פסימיזם וניהיליזם") — עלתה לנגד עיני מחדש הדרמה הגדולה של כיבוש פרס נובל על-ידי סופר גאון אחד ויחיד, יליד העולם היהודי של שלהי המאה התשע-עשרה שעלה לארץ בגפו בימי השלטון העותמאני, שכתב בשפה העברית שהחלה רק אז להיות שפה מדוברת, שעשה את רוב שנותיו במדינה קטנה בפאתי המזרח התיכון ושהשתייך לספרות שהעולם כלל לא הכיר בה עד אז. והנה, אט אט, בהדרגה, בעקשנות, בעזרתם של מוסדות ואישים שהכירו בגדולתו ותמכו בו, של שתדלנים שפעלו למענו והודות לשורה של מתרגמים חרוצים ומוכשרים ששקדו על הפצת יצירתו בשפות אחרות, וגם עם "טיפ טיפת מזל", פילס את דרכו בשבילים הנפתלים של פרס נובל עד הגיעו אל הפסגה.